

„tekinteti” (Jázon, 35. vszak ; 86. l.) „tekinteti” helyett, vagy „könyvecskémet” (89. l.) „könyvecskémet” helyett, holott a szemelvények között „Erdéli” históriáról olvasunk, nem pedig „Erdélyi”-ről. A kevés szövegpontatlanságú emlékkönyvben sajnálatos a Ferdinándhoz intézett ajánlás címzésének elírása, ahol „holtomig” helyett „holtig” szerepel (83. l.).

Bóta László tavaly megjelent Tinódi-kiadványában elsősorban a szövegek válogatott és szemelvényes kiadását tűzte ki célul. Szöveggyűjteménye a széleskörű olvasóközönség számára készült — mint a Magyar Könyvtár darabjai általában —, szempontjait tehát ez határozta meg. Bóta, indokoltan, a kronológiai sorrendet vette alapul kötetében, az általa közreadott szöveget pedig „nagyreszt” Szilády kiadására alapozta. Kevesebb benne a pontatlanság az emlékkönyvbéli textusnál, de persze nem mentes tőle. A Cronica beköszöntőjének dátuma például hibás. Bótánál „Böjtmás hónap XIII. napján” áll „XIII. napján” helyett, vagy: „Varkucs Tamás idejében lött *dolgok* Egerből” olvasható a 248. lapon az eredeti „... lött *csaták*...” helyett, pedig ezt máshol (86. l.) jól közli. Kötetének érdekessége, hogy az Iványi Bélától legutóbb (1954) felfedezett töredéket is felvette anyagába.

A szemelvények után csatolt tájékoztató (A históriás ének és Tinódi Lantos Sebestyén) fejtegetéseivel egyetértünk. Az egyes énekkel kapcsolatos jegyzetekben Bóta — helyesen — mindenütt felhasználta a Tinódi-szakirodalom eredményeit, nevezetesen Sziládyt és Dézsit. Azt azonban már kevéssé helyeselhetjük, hogy Szilády sajtóhibáját is átvette (DEEEAAK-ot tüntet fel akrosztichonként DÖEEAAK helyett).⁵ Ez a botlás

⁵ RMKT. III. 1881. 447. „Szitnya, Léva... stb.”

azonban nem jellemző munkájára, sőt azáltal, hogy a népszerűsítés érdekében nem félt egy kicsit filológus is lenni, apparátusa nagyon is jól használható.

Végezetül néhány szót a két kiadvány közös vonásairól és problémáiról. Egyik sem készült tudományos céllal, épp ezért új eredményeket várni nem szabad. El kell ismernünk, hogy mind a két könyv a Tinódi-kutatás mai színvonalán áll, s mindenben megfelel rendeltetésének. Az emlékkönyv tanulmányai azonban helyvel-közszel új megfigyeléseket is tartalmaznak.

Nem helyeselnék a — különösen Bótánál gyakorlattá vált, de Klaniczaytól eltekintve az emlékkönyv minden írójánál fellelhető — Tinódi Lantos Sebestyén megnevezést. Maga a költő hivatalosan sehol, versfőiben mindössze két ízben („Szitnya, Léva...”; „Az szalkai mezőn...”) nevezi magát ekképp, különben megmarad Tinódi Sebestyénnek, vagy Tinódi Sebestyén deáknak.

Mind a két kiadvány közül több illuztrációt. Bóta László kiadása e tekintetben gazdagabbnak, az emlékkönyv viszont eredetibbnek mondható. Bóta ugyanis kivétel nélkül korábbi reprodukciókat vesz át — jó válogatásban (főleg Dézsitől). Horváth és Naszádos pedig a sárvári vár lovagtermének freskóit is közli más, Tinódi-vonatkozású fakszimile mellett. A korábban már publikált képek beiktatása természetesen érthető és jogosult, az azonban furcsa, miért hagyták mind a két könyv kiadói kölcsönösen „Tinódi czimeré”-n a Dézsi-féle sorszámot az elavult „cz”-vel egyetemben. (Emlékkönyv, 207. l.; Tinódi vál. munkái, 236. l.).

Amint a felsorolt észrevételekből kitűnik, a Tinódi-évforduló két könyve nyereséget jelent irodalmunk számára, hiányosságai pedig olyanok, hogy értékükből semmit le nem vonnak.

V. Kovács Sándor

ANDRÉ STIL: PÁRIZS VELÜNK VAN

(Az első összecsapás III) 1954. Szépirodalmi Könyvkiadó. Ford. Révay József.

Eredeti vállalkozások, érdekes kísérletek gazdagítják a jelenkori francia művészetet. Az új törekvések egyik legjelentősebb irányát röviden jellemezhetnők úgy is, hogy a művész eleven kapcsolatot igyekszik teremteni a művészi alkotás és korunk társadalmi harcainak valósága között s cselekvő álláspontot foglal el azáltal, hogy a társadalom előrehaladásáért küzdő embert állítja műve talapzatára. A XX. századi francia irodalomban ez a törekvés nem általános jelenség.

Útvesztők, zsákutcák, megrekedt izmusok, tragikus írói sorsok, elfeledt művek szegélyezik ezt a kanyargós utat a XIX. század végétől. Legutoljára még a háború előtt Gyergyai Albert adott elfogulatlan képet „A mai francia regény” sorsáról. A költészet sem mutatott világosabb képet. Csak keveseknek sikerült kiemelkedni és időtálló alkotni. Egyesek merészen léptek új ösvényekre s a francia valóság leglényegesebb vonásait próbálták megragadni. Ara-

gon és Eluard a franciák sorskérdéseinek személyes átélésén keresztül jutnak el költészetük csúcára, Fougeron és Taslitzky a bányászok világánál vélik megtalálni művészetük üdítő forrását, André Stil a kikötők, a tenger munkásainak izgalmas életéből merit. A munkásosztály ábrázolásának a francia irodalomban Zolán kívül nincs számottevő előzménye. Ezért is jelentősek azok a művek, amelyek a francia irodalom új útjait egyengetik.

A Párizs velünk van c. kötettel fejeződik be „Az első összecsapás”, melynek első két kötete A víztoronynál és Az ágyú címen jelent meg magyarul Hubay Miklós és Révay József fordításában. A regény-trilógiában Stil is szakított a „történelmi távlat” legendájával s a jelenkor történetének megörökítésére vállalkozott. A harmadik kötet betetőzi az első összecsapás eseményeit, melyben az atlanti kikötő munkásainak tüntetése Párizs csatlakozásával nemzeti mozgalommá szélesül. Hogyan születik meg és töri át a megye határait a sztrájk és a tüntetés, hogyan szervezkednek, küszködnek a nyomasztó gondok özőnében az emberek — ez a regény befejező részének alapanyaga. A cselekmény mindössze 36 óra leforgása alatt játszódik le 1950 decemberének végén. Ha már így választott az író, alkalma lett volna, hogy a történet magávalragadó sodrát, feszültségét is érzékeltesse. Ez a várakozásunk azonban kielégítetlen marad.

A köznapok szürke alakjait igyekeznek megformálni az író, de nem az egymástól elszigetelten cselekvő embereket, hanem a francia munkásosztály tudatos küzdelmét, melyet egyre többen próbálnak megérteni a Germinal óta. Bonyolult feladatra vállalkozik, mikor kísérletet tesz annak bemutatására, hogyan tanul meg a párt szavára hallgatni és cselekedni a francia munkás. Megragadó az őszintén és bátran szókimondó munkás-ember morfondírozása, politikai okfejtése, a munkavállalásra kényszerítő családi okok és a sztrájkolókhöz húzó osztálytudat birkózása. Stil láthatólag küzd a sematikus megoldások ellen. Példa rá Lucien és Georgette nem egy jelenete. Kár, hogy nem tudja szándékát művészi következetességgel megvalósítani. A kibontakozni akaró jellemek természetessége elvész a taktikai célkitűzések útmutatószerű feldolgozásában. Mintha a gondolatok nem belső forrásból táplálkoznának, hanem kész politikai sémákhoz igazodnának. Az életszerűség, az eredetiség oldódik fel. Ez az oka annak, hogy a belső monológ — mely Stendhalnál oly hitelesen hat — itt csak betét benyomását kelti. Az alakok nem tipikus jellemekként, inkább tipikus politikai jellemzéseként hatnak. Degand doktor minden megnyilatkozása a népfrontos

értelmiség hálás vagy hátlátlan szerepének jegyét viseli magán. Paulette és Henri Leroy gyengédséget és kedvességet ígérő jelenetei pedig, melyekben Stil a magánélet és mozgalom egységének példáját mintázza, családi politikai iskolává válnak. A regény keretei elmosódnak, a történet ellaposodik, sablonossá válik a tartalom. Ilyen az ellentét ábrázolása is: néhány vázlatos alak, a zsan-dárok sorainak arcél nélküli fenyegető árnya, az amerikai páncélos hajó hatalmas szürke teste. A regény végén kirobbanó elsöprő erejű tüntetés az általában élesedő ellentétek bizonytalan talaján hitelességből is veszik.

A szovjet és a francia marxista kritika egyöntetűen a szocialista realizmus életerős hajtásának könyvelői el André Stil első regényét. Az első két kötetről nálunk is jelent meg hasonló szellemű ismertetés. A bírálatokban — Aragon egy elemzését kivéve — a mű politikai jelentőségének többoldalú megvilágítása mellett keveset hallottunk esztétikai szépségeiről s az új művészi felfogást eláruló részletekről. Valljuk be, a regény maga sem bővelkedik ezekben: Frázius lenne azt mondani, hogy Henri Leroy a mozgalom vezetőjévé emelkedve eszmeileg összefogja a regény kompozícióját és laza kereteit. A mű ugyan befejeződött, de a korábban is érzett szerkezeti, esztétikai hiányosságait a harmadik kötet sem tudta ellensúlyozni. Regényének megjelenése előtt írja André Stil „az új az, hogy ennek az egész könyvnek a témája, a főszereplője egy utcai tüntetés”. A regényhős ilyen személytelen, elvont értelmezése oda vezetett, hogy Henri Leroy, aki mégis a mű központi alakjává kínálkozik, nincs kellő műgonddal megformálva s nem tudja igazi helyét elfoglalni a többi szereplő között, akik szintén a kikötő jellegzetes alakjainak megjelenítői — hajóépítők, dokkmunkások, vasutasok, párttagok, szakszervezeti funkcionáriusok.

Stil módszerét nehéz meghatározni és jellemezni. Meglepő a tények bő ismerete, a megfigyelések apró mozzanatainak sokasága, stílusának eredetisége. A regény anyagát azonban terheli és elnyújtja a lényegtelen történeteknek és „politikus” beszélgetéseknek hosszú sora. André Stil kitűnő publicista, de könyvének olvasása közben is inkább annak érezzük, mint regényírónak. Ady is kiváló publicista, de költészetében verbeli lírikus volt. Stil trilógiáját viszont erősen jellemzi az újságszerűség. Ez a regény is egyike azoknak a pontosan meg nem határozott műveknek, melyeknek értékét úgy szokták megjelölni, hogy „a szocialista realizmus szellemében fogant alkotás”. Kétségtelen, hogy Stil a regényt a legfelsőbb írói szándékból alkotta. Ez a szándék azonban nem tudott testet öltetni. Rész van ebben annak az

irányzatnak is, amely az írói tehetséget nem egyszer politikai tartalomjegyzék megírására ösztökélte. Vajon kevésbé jelentős-e a téma, mint Victor Hugónak, Barbusse-nak vagy Anatole France-nak a francia nép küzdelmeit megörökítő írásai. Nem éri-e el vagy nem szárnyalja-e túl a Germinal tematikáját ez a regénytéma, melyet Stil korunk egyik igen jellemző és fontos vonásaként választott ki. S mi az eredmény a regények olvasásakor vagy összehasonlításakor? Pedig irodalmi tanulmányai alapján nem lehet Stilt a szemantizmus képviselőjének tekinteni. Regénye miatt támadás is érte. Stil egyhelyütt a munkások habozásáról ír egy sztrájk előtt. „A proletariátus — mondotta Auguste Lecoeur kritikus — sohasem habozik, az ilyesmit csak maguk ismerik, maguk értelmiségiek...” Ez a hozzá nem értő hang nem meglepő azok részéről, akik a művészi alkotómunkát azonosították a szakszervezeti funkcionáriusok munkájával. Igaza van Aragonnak, amikor azt mondja erről még 1954-ben „... csupán azért ruházták fel a tömeget a tévedhetetlenséggel, hogy személy szerint annál könnyebben irányíthatóak felülről, megtagadva minden demokratikus gyakorlatot”.

André Stil mint novellista megcsillogtatta tehetségét. Első regényének azonban nem

lehet hiteles értékmérője a Sztálin-díj nyomában járó feldicsérő kritika, sem a szektás támadás, sem a polgári kritika hallgatása. Nem kitaposott út az, amire Stil lépett. Vállalkozása, erőfeszítése becsülendő. „S ki merné kárhozatni azért, hogy miközben szívvel-lélekkel belemerült annyi új téma feldolgozásába, nem első sorban veti fel az eszközök kérdését” — írja Stil A bányászok földje c. gyűjtemény előszavában Fougeronról. Bár ez inkább a polgári kritika elfogultságának szól, nem vagyunk biztosak abban, hogy regényének megírásakor nem befolyásolta-e őt a kelleténél erősebben ez a felfogás s Fougeronról beszélve Stil nem magára gondolt-e? „A kritika — mondotta ugyanott, — ha valóban segíteni akar, nem léphet fel azzal az igénnyel, hogy utat mutat annak, aki előtte jár ezen az úton, vagy éppen néha maga törte az utat.” Valóban, nem lehet az új törekvéseket a formalizmus oldaláról elmarasztalni s lekicsinylően bábáskodni a maga útján járó, új elemeket kereső író fölött. A kritika azonban felelős egy művész fejlődéséért s az sem helyes, hogy hozsannával illessen olyan művet, mely valóságos érdemeinek elismerése mellett rászorul a bírálatra. André Stil kezdeményezését csak akkor becsüljük meg, ha komolyan, őszintén beszélünk róla.

Hopp Lajos

Az Irodalmi Figyelő 1957. 2—3. számának tartalma :

SZEMLE

Nyirő Lajos: Csernisevszkij tragikum- és komikum-elméletéről

Lakits Pál: Az exemplum a középkor végén

Sziklay László: Svetozár Hurban Vajanský halálának negyvenedik évfordulója

Dobossy László: Petr Bezruč kilencven éves

Vajda György Mihály: Hat könyv Hermann Hesséről

MONOGRÁFIÁK

Denys Page: A homérosi Odysseia (Ritoók Zsigmond)

Andrej Melichertik: A Jánošík-hagyomány Szlovákiában (Michna Sarolta)

R. W. Ketton-Cremer: Thomas Gray. Életrajz. (Ruttkay Kálmán)

Nyelv és irodalom (Gáldi László)

Philip Young: Ernest Hemingway (Sükösd Mihály)

Malcolm Cowley: Az irodalom helyzete (Nagy Géza)

La Librairie Française (Az 1955. év könyvei) (Hopp Lajos)

FOLYÓIRATCIKKEK

Irodalomelmélet

Germán nyelvű irodalmak

Római nyelvű irodalmak

Szláv nyelvű irodalmak

Magyar irodalom

A külföldi irodalomtörténeti folyóiratok repertórium 1956.